

Богдана ГРИНДА

аспірантка ЛНАМ

**СКОП Л. МАЙСТЕР МІНІАТЮР
ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО ЄВАНГЕЛІЯ ФЕДУСКО,
МАЙСТЕР ЗІ САМБОРА.**

— Дрогобич: “Коло”, 2011. — 79 с.; іл.

***Анотація.** У рецензії на дослідження Лева Скопа мініатюр Пересопницького Євангелія зроблено спробу дати загальну характеристику методу формального аналізу в історичному зрізі та в контексті вивчення ілюмінованих манускриптів, який дослідник застосовує для визначення авторства майстра-мініатюриста, і доцільності його у конкретному випадку. Також окреслено широкі можливості щодо атрибуції, що відкриваються перед дослідником-практиком, який спеціалізується у сфері реставрації творів мистецтва.*

***Ключові слова:** мініатюра, композиція, лінія, колір, майстер Федуско, атрибуція.*

Українське ренесансне сакральне мистецтво розвивалось у тісному взаємозв'язку із середньовічною малярською традицією. Іконопис і книжкова ілюмінація були об'єднані спільними іконографічними пошуками, спільними формотворчими засадами, а в окремих випадках — і спільними технічними засобами. У контексті середньовічної культурної парадигми, під впливом якої українське мистецтво залишалося значно довше, ніж, скажімо, західноєвропейське, постає проблема авторства, чи, коректніше, розкриття анонімності автора. Більшість імен малярів, іконописців, ілюмінаторів і каліграфів залишаються невідомими, а атрибуція творів середньовічного та ренесансного мистецтва є справжнім викликом для дослідників і реставраторів. Через низку об'єктивних причин і обставин — століття бездержавності й упередженого ставлення до оригінальних проявів національного образотворчого мистецтва, брак збережених архівних матеріалів і нерозвиненість вузько-спеціалізованої фахової освіти — факт деталізованої атрибуції знаменитих творів з українських мистецьких колекцій і збірок

— подія справді небуденна і важлива.

Такою подією в сучасному українському мистецтвознавстві стало дослідження Лева Скопа, присвячене Пересопницькому Євангелію та проблемі авторства його мініатюр і ілюмінацій.

Пересопницьке Євангеліє як одна з найзначніших пам'яток української культури загалом і мистецької культури зокрема вже давно ввійшло в дослідницьку наукову традицію. Проте проблема авторства його ілюмінацій належала до нез'ясованих, навіть дискусійних. У своєму дослідженні мініатюр Євангелія Лев Скоп рішуче відкидає запропоновані попередниками гіпотези про причетність до ілюмування рукопису його перепиувача чи художників волинської школи та називає ім'я майстра Федуска, іконописця зі Самбора, одного з провідних репрезентантів галицької школи ренесансного малярства. Саме його рукою, за концепцією автора, виконано і мініатюри, котрі можна окреслити ще як зразки, тісно пов'язані з візантійською канонічною іконографією, яка, проте, мала низку особливостей, вироблених під впливом місцевих художніх традицій, та в рецепції українських іконописців не дублювала візантійських іконографічних програм, і орнаментальне оздоблення, у трактуванні якого віддзеркалено новітні західноєвропейські художні тенденції. Загалом ситуацію з багатьма застереженнями можна порівняти з рецепцією антично-візантійської традиції в оттонській ілюмінації, у якій синтезовано елліністичну та візантійську естетику зі суто європейською середньовічною традицією.

У західній медієвістиці проблема атрибуції ілюмінованих манускриптів вже не належить до кола дослідницьких завдань, які потребують першочергового вирішення. Більшість колекцій, серед яких найбагатшими в Європі є збірки ілюмінованих манускриптів Національної бібліотеки Франції (Bibliothèque nationale de France) та Британської бібліотеки (British Library), мають докладно опрацьовані, дуже деталізовані бази середньовічних рукописних книг і відповідних іконографічних індексів, у яких вказано, зокрема, авторство чи принаймні належність до тої чи іншої ілюмінаторської школи конкретного манускрипту. Традицію каталогізації, палеографічного, кодикологічного та мистецтвознавчого дослідження пам'ятки

започатковано ще у XIX ст., коли Делісле та Дюр'є уклали перші ґрунтовні каталоги манускриптів з паризьких колекцій у Франції, та Аллен у Британії розробив структуру іконографічних типологій, яка згодом лягла в основу майбутніх мистецьких індексів. У першій половині XX ст. колосальна, титанічна праця з укладання каталогів та іконографічних індексів провадилась у провідних наукових інституціях, музеях, бібліотеках, значна частина артефактів була атрибутована й описана, а з розвитком цифрових технологій наприкінці XX ст. колекції переведено в цифровий формат і доступ до них відкрито в мережі Інтернет. На жаль, ці практики ще не перейняті в Україні, і більша частина творів мистецтва залишаються поза медійним простором зокрема і поза візуальним — загалом. На цьому тлі чудово проілюстрована праця Лева Скопа "Майстер мініатюр Пересопницького Євангелія Федуско, маляр зі Самбора" також сприймається як справді вагома подія. Художник, реставратор з багаторічним досвідом, дослідник-мистецтвознавець Л. Скоп пропонує струнку дослідницьку концепцію, ґрунтовану на формальному методі аналізу творів мистецтва, який має давню і фундаментально розроблену традицію в західній науці та, на жаль, перервану в українській (цей метод успішно застосовував Михайло Драган). Метод формального аналізу передбачає аналітичний підхід до суто формальних, структурних елементів — трактування форми, колірне вирішення, використання лінії, світлотіні і т. д., які є найважливішими ознаками індивідуального почерку митця, а зіставлення та порівняння їх із структурними елементами на вже ідентифікованих роботах є підставою для атрибуції конкретного твору. В історії вивчення європейської ілюмінації метод формального аналізу практикував Отто Пехт, чия монографія "Книжкова ілюмінація в Середні віки" вважається еталонною, класичною в контексті медієвістичних формальних розвідок. Метод Пехта, одного з найяскравіших представників Другої Віденської школи, наступника Рігля, став опозицією та єдиною альтернативою до панівної в другій половині XX ст. тенденції пошуку емпіричного факту в іконографії та соціальній історії, який сповідували в американській мистецтвознавчій науці, котра перейняла й

розвинула концепції Панофського і Варбурга.

Формальний метод аналізу передбачає бездоганне володіння матеріалом у прямому і переносному сенсі. Дослідник, який проводить атрибуцію, відштовхуючись від формальних характеристик твору, повинен досконало володіти знаннями про техніки й матеріали, знати процес виконання зі всіма специфічними застереженнями щодо місця виготовлення твору та обставин, у яких перебував чи міг перебувати митець. У цій роботі практичний досвід, емпіричне дослідження та теорія перебувають у нерозривному, органічному взаємозв'язку. Саме тому великою перевагою для Лева Скопа є його багаторічний досвід роботи в царині реставрації середньовічних і ренесансних ікон, серед яких і приписувані майстру Федускові або майстрам самбірської школи роботи. Обґрунтовуючи авторство Федуска, дослідник опирається не так на аналіз композицій мініатюр, які, поза сумнівом, виконані в межах чітких іконографічних програм, як на особливості виконання окремих, незначних, на перший погляд, деталей, як-от накреслення схематичних орнаментальних мотивів на стафажних об'єктах, лінарне накреслення маргінальних зображень і зіставлення їх з ключовими композиційними елементами у фігуративних мініатюрах, окреслення та динаміка складок і драперій. Таким чином, Л. Скоп як практик послідовно розглядає ті характерні особливості малярства, що можуть віддзеркалювати та й справді віддзеркалюють індивідуальну манеру художника, який творив у межах середньовічної картини світу, регламентованої низкою правил і настанов.

Чітко викладено аргументи на користь атрибуції Євангелія, які супроводжуються мистецтвознавчим і компаративним аналізом ідентифікованих ікон Федуска та мініатюр. Мистецтвознавча частина дослідження стисло та фактологічно відкривається перед читачем. Монографію доповнено розвідкою Володимира Пограничного, яка розширює історіографічні горизонти вивчення пам'ятки. Цей розділ монографії допомагає зіставити писемні матеріали та джерела із суто мистецькими, художніми пошуками та аспіраціями творців мініатюр.

Дослідження Л. Скопа, неоднозначно сприйняте в ака-

демічних мистецтвознавчих та історичних колах, попри все, можна назвати сміливим, рішучим кроком в одній з найбільш фактологічних і вузькоспеціалізованих сфер мистецтвознавчої науки — атрибуції твору мистецтва. Факт авторства Федуска щодо ілюмінації Пересопницького Євангелія ще не прийнятий науковою громадськістю як очевидний, але неспростовним залишається те, що дискусії, спричинені виданням монографії Л. Скопа, мають усі шанси увінчатися новими відкриттями в ділянці дослідження мистецтва оздоблення української рукописної книги.

Annotation

Hrynda Bohdana. Lew Skop. Master of miniature of Peresopnytsya New Testament Fedusko, master from Sanbir. – Drohobych: "Kolo", 2011. – 79 p.; ill. In the review of Lev Skop's research of miniatures from Peresopnytsya Gospel an attempt of characteristic of method of formal analysis, applied by author in his work, in its historic development and in context of illuminated manuscript studies and its expedience in this case is made. Also it is outlined opportunities for attribution facing the researcher-practitioner who specializes in the restoration of works of art.

Key words: miniature, composition, line, color, master Fedusko, attribution.

Аннотация

Грында Богдана. Лев Скоп. Мастер миниатюр Пересопницького Евангелия Федуско, мастер из Самбора. – Дрогобыч: "Коло", 2011. – 79 с.; ил. В рецензии на исследование Лева Скопа миниатюр Пересопницького Евангелия сделана попытка дать общую характеристику метода формального анализа в историческом срезе и в контексте изучения иллюминированных рукописей, который исследователь использует для определения авторства мастера-миниатюриста, и целесообразности его применения в данном случае. Также обозначено широкие для атрибуции возможности, открывающиеся перед исследователем-практиком, реставратором произведений искусства.

Ключевые слова: миниатюра, композиция, линия, цвет, мастер Федуско, атрибуция.